

LIAUDIES VYRIAUSYBĖ IR KAIRIOJI INTELIGENTIJA

MYKOLAS RÖMERIS. APIE LIAUDIES VYRIAUSYBĘ, J. PALECKĮ IR V. KRĖVĘ-MICKEVIČIŲ

Tačiau iš karto naujoji „Liaudies Vyriausybė“ jai Sovietų skirtos funkcijos lyg ir nesuprato. Šios „Vyriausybės“ priešakiniai žmonės – žurnalistas J. Paleckis ir žymus rašytojas bei profesorius Vincas Krėvė-Mickevičius, kad ir Sovietų simpatikai, komunistais nebuvo (J. Paleckis bent iki tol ir tuo laiku). Tai nebuvo prityrę valstybės vyrai ir politikai. Jų „Liaudies Vyriausybė“ buvo Sovietų ekspozitūra, jie patys buvo marionetėmis Sovietų rankose. Tačiau jie patys iš karto to gerai nesuprato. Naiviai pasitikėdami Sovietais, jie manė galėsią Lietuvos Valstybę, atpalaiduotą nuo „plutokratių“ reakcinių „Smetonos tautininkų“ režimo, kuriančio lietuviškąją buržuaziją ir norinčio ją išlaikyti, išgelbėti, pasukant jos plėtimosi liniją demokratijos ir liaudiškumo kryptimi. Šie nauji priešakiniai žmonės savo politinėje ideologijoje buvo gana nuoširdūs šabloniniai „demokratai“, dargi liberalinės demokratijos koncepcijos. Tai buvo žmonės, pasitikį skambiomis frazėmis bei šukiais, tikę kaip tik šiam pereinančiam laikui. Sovietų siekimams pakenkti jie negalėjo, nes jokios tvirtos ir aiškios kūrybinės programos jie neturėjo. Jokių naujų jėgų, kurios vėliau būtų reikėję Sovietams šalinti bei griauti, jie suburti nepajėgė, bet už tat uoliai griovė praeities liekanas ir ruošė įvairiausių vidaus fermentų nuotaikas. Už jų pečių ėmė burtis ir veikti komunistų jėgos, kurių nusistatymas ir siekimai buvo tikslūs ir aiškūs, inspiruojami nuolat iš Maskvos. Pamažu šios komunistų jėgos įsibrovė į patį Liaudies Vyriausybės sąstatą.

Römeris M. *Lietuvos sovietizacija 1940–1941*, Augsburgas: Lietuvos teisininkų tremtinių draugija, 1949, p. 13–14.

MINDAUGAS TAMOŠAITIS. KAIRIŲJŲ INTELIGENTŲ VAIDMUO

Neapykanta A.Smetonai, tautininkams, artimi ryšiai su sovietų pasiuntinybės darbuotojais, nekritiškas požiūris į juos, susižavėjimas Sovietų Sąjunga, visų pirma jos valdžios vykdoma kultūros politika (V. Krėvės idealas – satelitinė Lietuva), ilgametis vadovavimas „Lietuvių draugijai TSRS tautų kultūrai pažinti“, ryšiai su pagrindine LKP bei siekis išbandyti save politikoje buvo pagrindinės priežastys, dėl kurių V. Krėvė-Mickevičius sutiko užimti pareigas naujoje vyriausybėje, kuri visuomenės buvo pavadinta Liaudies vyriausybės vardu. Nors V. Krėvė-Mickevičius atsiminimuose sovietų armijos atėjimą į Lietuvą vaizduoja kaip prasidėjusią lietuvių tautos tragediją, sprendžiant iš kairiųjų inteligentų veiksmų tuo laikotarpiu, dauguma nesuvokė, kas iš tiesų atsitiko ir laikėsi klaidingos nuostatos, kad žlugo tik A. Smetonos autoritarinis valdymas, bet ne Lietuvos nepriklausomybė. Pasikeitusiomis aplinkybėmis ypač didelį optimizmą rodė kairiųjų pažiūrų asmenys, vildamiesi sulaukti tinkamų sąlygų savo kūrybiniam darbui. [...]

Kaip jau buvo rašyta, V. Krėvė-Mickevičius ir J. Paleckis dar 1939 m. rugsėjo antroje pusėje N. Pozdniakovui siūlė savo paslaugas, ragindami, kad sovietų kariuomenė neapsiribotų tik Vilniaus krašto užėmimu, o veržtųsi į Lietuvos teritoriją. Neatsitiktinai sovietų pasiuntinybės darbuotojai, žinodami šių lietuvių inteligentų nuotaikas, ir pasiūlė jiems aukščiausias pareigas sovietų kontroliuojamojoje Liaudies vyriausybėje. [...]

Vien ko verta buvo V. Krėvės-Mickevičiaus – patriotinių lietuvių literatūros kūrinių autoriaus – figūra, apie kurio ryšius su LKP visuomenė nežinojo, o jo vadovavimą „Lietuvių draugijai TSRS tautų kultūrai pažinti“, vizitus į sovietų pasiuntinybę net ir jį pažinojusieji vertino labai atlaidžiai. Todėl

pirmosiomis sovietų okupacijos dienomis Lietuvos gyventojai, sužinoję Liaudies vyriausybės sudėtį, atsiduso su palengvėjimu. Iš sovietų kariuomenės nieko blogo nesitikėta.

Tamošaitis M. *Vinco Krėvės-Mickevičiaus politinė biografija: Rašytojo tragedija politikoje*, Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas, 2012, p. 177–180.